

45. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві : доп. на Дванадцятих річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, 25–26 лют. 2010 р. / В. Я. Месель-Веселяк. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2010. – 57 с.
46. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року : проект / С. І. Мельник, А. Ф. Скорченко, О. І. Парияк [та ін.] ; М-во аграр. політики України, НААН, ННЦ «Ін-т аграр. економіки». – К. : ННЦ «ІАЕ», 2010. – 66 с.
47. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві : (виклад доп. на Дванадцятих річних зборах Всеукр. конгресу економістів-аграрників, Київ, 25–26 лют. 2010 р.) / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 3–18.
48. Про вдосконалення міжгалузевих економічних відносин в економіці / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 8–16.
49. Реформування аграрного сектора України (здобутки, проблеми, вирішення) / В. Я. Месель-Веселяк // Вісн. екон. науки. – 2010. – № 2 (18). – С. 205–212.
50. Месель-Веселяк В.Я. Ціновий механізм забезпечення зростання виробництва зерна в Україні (удосконалення науково-методичних підходів) / В.Я. Месель-Веселяк, О.Ю. Грищенко // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 48–52.
51. Саблук П.Т. Ціновий фактор у розвитку сільськогосподарського виробництва / П.Т. Саблук, Месель-Веселяк В.Я. // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С. 3–9.
52. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України : (проект) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. Я. Дем'яненко [та ін.] // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 3–6.
53. Реформування і трансформаційні зміни в аграрному секторі економіки України / В. Я. Месель-Веселяк // Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері : матер. міжрегіон. зборів учасників Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, Луганськ, 30 берез. 2011 р. – Луганськ : Янтар, 2011. – С. 14–34.
54. Інституціональні засади трансформації земельних відносин в аграрній сфері / М.М. Федоров // Інституціональні засади трансформації земельних відносин в аграрній сфері: матер. міжрегіон. зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, 30 берез. 2011 р. у м. Луганську. – Луганськ : «Янтар», 2011. – С. 55–67.
55. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, М. Й. Малік [та ін.] ; НААН, ННЦ «Ін-т аграр. економіки»; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 180 с.
56. Забезпечення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Наук. вісн. Луган. нац. аграр. ун-ту. Сер. «Екон. науки». – Луганськ, 2012. – № 35.
57. Доопрацьований проект Закону України “Про обіг земель сільськогосподарського призначення” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://land.gov.ua/zakonotvorcha-diialnist/569.html/>, 12.05.2014 р.
58. Nikolai Fedorov. Some Problems of the Land Reform in Ukraine // The New Role of the State in the Development of Agriculture in Central and East European Countries: Report on the results of a conference held in Sofia from the 4th to the 9th June 1993 / N. Fedorov. – Sofia, 1993. – S. 113–114.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2014 р.

*

УДК 330.341.42:338.431

**П.І. ГАЙДУЦЬКИЙ, доктор економічних наук,
професор, академік НААН, заслужений діяч науки
і техніки України,
директор Інституту стратегічних оцінок**

Структурні перекоси і ризики кризи в АПК

Постановка проблеми. Остання економічна криза стала наслідком серйозних структур-

них диспропорцій у параметрах застосування різних фінансових механізмів та інструментів. Аналіз економічних криз за останні 100 років (а їх було близько двохсот – малих і

© П.І. Гайдуцький, 2014

великих комплексних, галузевих та секторальних) показує, що в основі їх переважної більшості лежать структурні диспропорції. Останнім часом такі диспропорції накопичуються в АПК України, що може стати причиною кризи в цьому комплексі. Виявлення цих ризиків та їх усунення – злободенне завдання влади й галузевої спільноти.

Мета статті – системно проаналізувати основні структурні перекоси в АПК та внести пропозиції щодо їх локалізації на недопущення кризових наслідків.

Виклад основних результатів дослідження. Реформи, які були започатковані в аграрній сфері Президентом України Л. Кучмою, мали низку важливих пріоритетних цілей. Йдеться, насамперед, про забезпечення широкого доступу селян до землі; створення можливості для приватної власності селян на землю; сприяння розвитку різних форм господарювання, насамперед сімейного та приватного типу. З цією метою, власне, й було здійснено паювання земель колгоспів і радгоспів. У результаті понад 6 млн селян одержали у власність земельні паї середньою площею більше 4 га кожен. Ці паї селяни могли як самостійно обробляти (у своїх селянських та фермерських господарствах), так і здавати в оренду сільськогосподарським підприємствам, фермерським й іншим господарствам.

Однак процес господарського використання земель пішов головним чином по

шляху оренди. Практично з перших років реформи переважну більшість земельних паїв здавали в оренду. У світовій практиці історично вважається, що оренда землі є найбільш ефективною і справедливою формою розв'язання історичної дилеми: 1) коли людина має землю, але з різних причин не хоче чи не може працювати на ній, але хоче одержувати дохід від її господарського використання; 2) коли людина не має землі, але хоче її обробляти і господарювати на ній, у т.ч. за плату, взявши в оренду в селян, які мають землю у власності. У цьому світовий (практично в усіх країнах) історичний (понад 5 тис. років) феномен оренди. Тому українська влада у 2000 році зробила ставку на цей світовий історичний досвід. Українські селяни, які одержали у власність земельні паї, у переважній більшості не захотіли самостійно господарювати на землі, а взяли курс на здавання земельних паїв в оренду. У 2000 році 88% таких паїв взяли в оренду базові підприємства (де селяни колись працювали й одержали паї) і 12% – фермерські господарства. Це був вибір селян.

Однак із часом у системі оренди землі розпочалися серйозні структурні зміни. Вже через 5 років 23% земельних паїв опинилося в агрохолдингах, які скупили корпоративні права на власність та орендні права на земельні паї у базових підприємств і фермерських господарств (рис. 1).

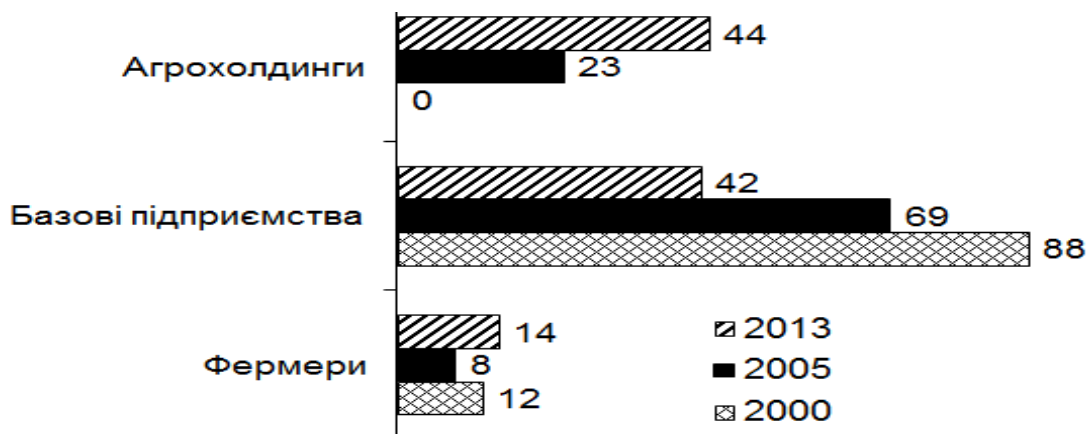

Рис. 1. Структура оренди земельних паїв за орендарями, %

Ще через 8 років у руках агрохолдингів уже було близько половини орендних прав на земельні паї. Всього за 13 років відбулася тотальна концентрація земельних паїв у руках агрохолдингів. Будь-яких застережень

цьому процесу в українському законодавстві не було та ніяких організаційно-правових заходів вжито теж не було. Це був вибір селян, хоч, можливо, не завжди свідомий і добровільний. Так чи інакше, але за 15 років

сталися безпрецедентні перекося в землекористуванні, які не передбачались і не регламентувались (хоча й не заборонялись) законодавством та не прогнозувались економічно чи організаційно. За деякими оцінками, в Україні вже є близько 300 великих (понад

10 тис. га землі) і до 30 дуже великих (понад 50 тис. га землі) агрохолдингів (рис. 2). У розпорядженні великої групи холдингів – до третини, а найбільшої – до 10% орендованої площі усіх сільгоспугідь [9].

Рис. 2. Площа оренди земельних паїв найбільшими агрохолдингами, тис. га

Такі гігантські масштаби агрохолдингів викликають гостру дискусію в суспільстві щодо правомірності та безпечності цього процесу. Найбільшу стурбованість викликає причетність окремих агрохолдингів до іноземного капіталу й ризику можливої скупівлі землі, витіснення дрібних господарств із ринку. І ці застереження не безпідставні. На нинішній час у світі трансакційні процеси із землею дійсно активізувалися. Тільки за останні 10 років продано більше 30 млн га, у т.ч. в Камбоджі – 10, Індонезії – 5, Філіппінах – 3 млн га. Купують не лише компанії з

розвинутих країн (США, Великобританія, Італія, Корея, Ізраїль і ОАЕ), але й таких, що розвиваються (Китай, Індія, Малайзія). Все це потребує ґрунтовнішого аналізу переваг і ризиків агрохолдингів.

Дослідження показують, що з початком розширення діяльності агрохолдингів в аграрний сектор прийшли **позитивні зміни**. Насамперед істотно зросли обсяги виробництва, реалізації й експорту продукції, збільшилися прибутки, інвестиції, сплата податків і орендної плати (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка основних макроекономічних показників аграрного сектору, млрд грн

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України.

Агрохолдинги реалізують концепцію вертикальної агропромислової та агропромислово-торгової інтеграції. Окремі з них самостійно виробляють, переробляють та реалі-

зують через оптово-роздрібну торгівлю до половини своєї продукції. Агрохолдинги ефективніше впроваджують інновації, поліпшують якість продукції, активно вихо-

дять на зовнішній ринок. Реалізація багатьох інноваційних проектів, зокрема таких, як вирощування солодкої кукурудзи, зеленого горошку для консервації, картоплі для чипсів і гамбургерів, чистого молока для дитячого харчування тощо під силу саме агрохолдингам.

Водночас швидке й надмірне поширення агрохолдингів **містить значні ризики для галузі**. Із їхнім розвитком відбулися серйозні перекося та диспропорції між сільським господарством і харчовою промисловістю. У 2000-2004 роках темпи приросту в харчовій промисловості були майже втричі вищі, ніж у сільському господарстві. Це закономірна динаміка, яка доводить про поглиблення переробки сільськогосподарської продукції

та зростання доданої вартості. Такої динаміки Україна добивалася багато років, починаючи з 1995-го. Однак у 2010-2013 роках стало все навпаки. У харчовій промисловості спостерігався спад при зростанні виробництва сільськогосподарської продукції. Причому дуже суттєво: різниця в темпах – семикратна. Це протиприродна динаміка, вона означає, що Україна експортує харчову сировину. Ще більше турбує те, що у 2005-2009 роках різко зросла роздрібна торгівля продуктами харчування. Схожа ситуація продовжувалась і в 2010-2013 роках. Зрозуміло, що це сталося за рахунок імпорту, на шкоду вітчизняним виробникам і є «результатом» відсутності протекціонізму щодо вітчизняного продовольчого сектору (рис. 4).

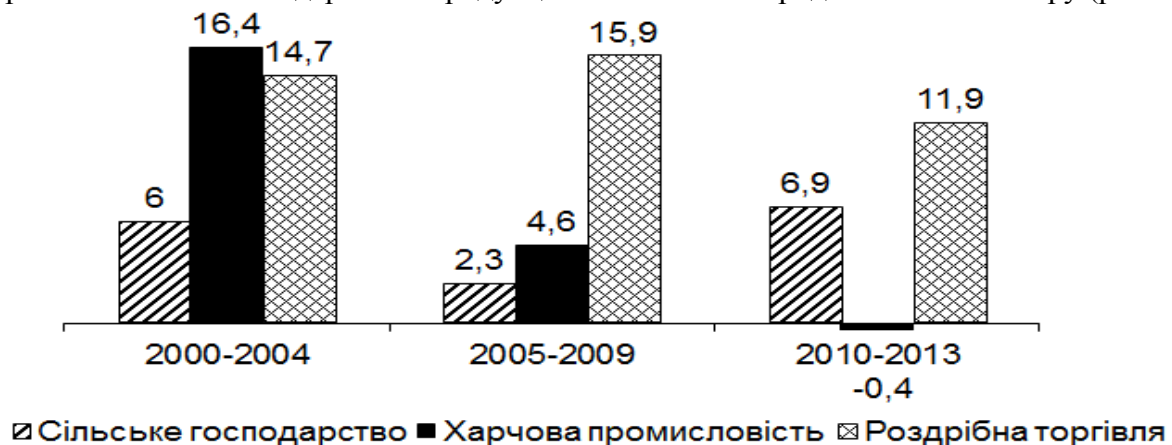

Рис. 4. Середньорічні темпи приросту виробництва і торгівлі, %

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України.

Крім того, агрохолдинги не сприяли розв'язанню проблеми збалансування зовнішнього і внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції. Так, за 2010-2013 роки порівняно з 2000-2004-м співвідношення

експорту сільськогосподарської продукції до її виробництва зросло у 2,7 раза. Однак за цей період настільки ж зросло й співвідношення імпорту сільськогосподарської продукції до її виробництва (рис. 5).

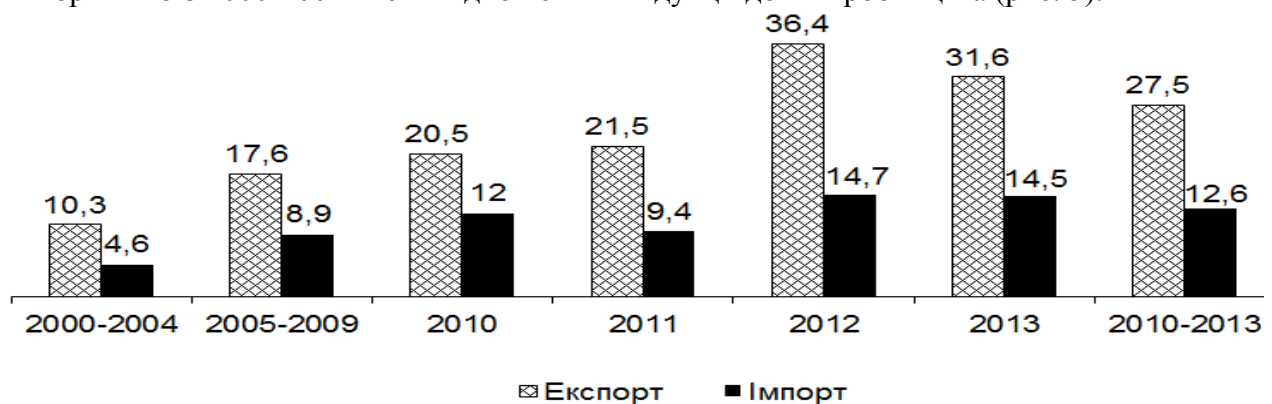

Рис. 5. Динаміка співвідношення обсягів експорту та імпорту до обсягів виробництва продукції сільського господарства, %

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України.

Державна підтримка з різних причин усе більше концентрується навколо агрохолдингів і великих підприємств. На них припадає три чверті державної підтримки, а понад половина малих підприємств і фермерських господарств підтримки не одержують. Для порівняння: в США, навпаки, більше половини обсягів державної підтримки надається малим господарствам, а таких, що не одержали підтримки, взагалі немає.

Отже, агрохолдинги посилюють, з одного боку, економічну, а з іншого – соціальну нерівність в аграрному секторі. Негативів у діяльності агрохолдингів, можливо, навіть більше, ніж позитивів. Порівняння тут ускладнюється тим, що критерії оцінки різноаспектні. Позитиви – переважно економічні, бізнесові й належать агрохолдингам. Негативи – переважно соціальні, екологічні й лягають вони більше на плечі держави і місцевих громад. Якщо економічні негативи проявляються відразу, то екологічні й соціальні – у перспективі. Серед економічних негативів можна назвати утиск інших економічних форм господарювання, руйнацію конкуренції та ринків, надмірну концентрацію землі, а також проблеми, пов'язані із землею, порушенням усталених пропорцій господарювання. Водночас дедалі більше відчуваються екологічні й соціальні проблеми. Насамперед, це повна відчуженість господарських структур від села і від селян. І це, напевне, найгостріші проблеми, які можуть проявитися приховано.

З розширенням агрохолдингів останнім часом утворилися серйозні деформації у землеробстві та рослинництві. Агрохолдинги сконцентрували у своїх руках великі площі орендованої землі. Та проблема тут не просто в надмірній концентрації, а в тому, що основні структурні перекоси в сільському господарстві проявляються насамперед і найбільше в агрохолдингах. Наприклад, площа посіву кормових культур різко скоротилась, їхня частка у 5 разів нижче оптимальної. Посіви соняшнику в Україні вже сягають 20% площі ріллі при допустимій нормі 9-12%. В окремих областях під соняшником зайнято до третини посівів. А що говорити про окремі райони, підприємства? Майже половина великих підприємств не

мають худоби. А це означає, що їхні поля роками не бачать органіки. На усунення негативних наслідків таких диспропорцій потрібно буде десятки років (рис. 6).

Агрохолдинги активно вкладають гроші у вирощування високодохідних культур, які дуже виснажують землю. Так, за період із 2005 по 2013 рік посівні площі під соняшником збільшилися з 3,7 до 5,2 млн га, кукурудзою – із 1,7 до 4,7 млн га, під ріпаком – із 240 тис. га до 2 млн га. Натомість посіви традиційних продовольчих культур стрімко скорочуються. За такої динаміки розподілу площ неминуче знижуватиметься й родючість ґрунтів. У гонитві за прибутками агрохолдинги нехтують якістю продукції та здоров'ям людей. Вони використовують найвищий рівень генної модифікації виробництва. Хімізація землі тотально заміщає удобрення органікою. При цьому в Україні досі немає механізмів, які б регулювали та забезпечували недопущення цих перекосів.

Така інвестиційна активність бізнесу в аграрному секторі призвела до швидкого поширення і зростання агрохолдингів з усіма вже згаданими як позитивними, так і негативними наслідками їхньої діяльності [2-6]. Однак, незважаючи на те, що агрохолдинги являють собою наймасштабнішу форму економічного господарювання, в Україні досі немає закону про агрохолдинги. Такий закон мав би визначити їхнє місце, диспозицію в економічній системі, вплив на них держави, співвідношення їх з іншими формами господарювання, навколишнім середовищем та із соціальною сферою села. Тобто, такий закон потрібен, щоб агрохолдинги бачили свою позицію в господарській системі. Його відсутність створює проблеми для аграрного сектору, а найбільше – для сільської місцевості.

Потрібні ефективніші форми державного впливу саме на агрохолдинги. Такими можуть бути форми партнерства агрохолдингів із державою й місцевою владою для розв'язання соціально-інфраструктурних проблем і розвитку сільських територій. Базовий закон в Україні про державно-приватне партнерство є, але він дуже рамковий та практично не працює. Так само 10 років існує закон про концесію, але про-

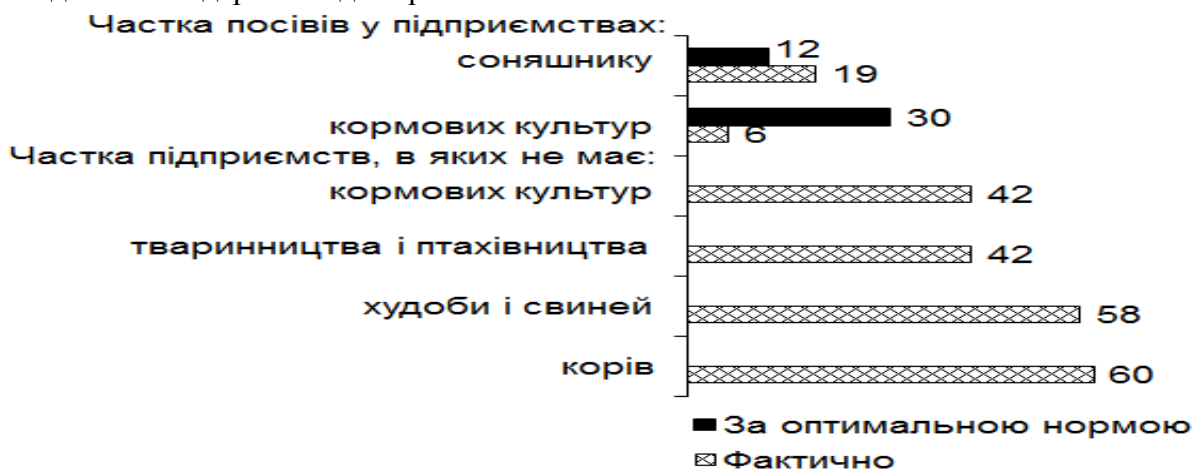
дуктивно не використовується, тому що він теж дуже абстрактний і рамковий [9-10].

Тим часом у світі активно розвивається державно-приватне партнерство, яке вже виходить навіть за традиційні сфери, зокрема такі, як розвиток інфраструктури й т.д. Нині державно-приватне партнерство у світовій практиці, по суті, є основним способом реалізації концепції соціальної відповідальності бізнесу. Бо якщо говорити про саму соціальну відповідальність бізнесу, то це дуже односторонньо по відношенню до бізнесу. Бізнес одразу задає питання: «Якщо в мене є відповідальність, то яка ж відповідальність у держави?» Власне з пошуку відповіді на це питання і народилося державно-приватне партнерство.

Які ж вигоди можна одержати від державно-приватного партнерства? Для сільських громад – це об'єднання зусиль держави, приватного капіталу і місцевої влади для того, щоб розвивалося село, сільські території. Для місцевої влади – це врегулювання їхніх відносин із бізнесом під гарантії та відповідальність держави для розв'язання

тих проблем, які є нині на селі. Нарешті, для приватного бізнесу – це гарантія держави, що ті соціальні наміри, які він готовий запропонувати, будуть підтримані, захищені й адекватно оцінені нею. Безпосередньо для держави – це є дуже демократична форма контролю за приватним капіталом і управління ним, форма залучення в державних інтересах великого приватного капіталу.

Тому дуже важливо чітко виписати вклад держави й бізнесу в зміст такого партнерства. Перша проблема – розвиток сільських територій. З цією метою, наприклад, доцільне встановлення відрахування 1-2% від вартості грошової оцінки землі на соціальні потреби розвитку сільської території. Це перша позиція, яка реально може бути визначена як вклад бізнесу. Друга проблема – зайнятість на селі. Агрохолдинги практично не дають робочих місць для сільського населення, тому вони мають взяти зобов'язання щодо забезпечення зайнятості певної частини працездатного сільського населення.

Рис. 6. Результати обстеження великих сільськогосподарських підприємств (з площею угідь більше 3000 га), %

Джерело: Розроблено за даними Мінагрополітики України.

Проблема регулювання оптимальних пропорцій, норм, параметрів і стандартів комплексного ведення сільського господарства на сучасному етапі у світі дуже актуальна. Серед основних причин, які змушують суспільство взятися за розв'язання цієї проблеми, слід виділити такі.

Перше. Боротьба за великий урожай та високі прибутки через хімізацію обернулася

боротьбою проти землі, проти якості продукції й проти здоров'я людей.

Друге. Наприкінці ХХ ст. в процес аграрного виробництва включилася генна модифікація, яка стала загрожувати не лише землі, самобутності рослинного світу, але й тваринному світу та людству загалом.

Третє. За процесами хімізації й генної модифікації стоять сильні бізнесові, економічні інтереси і, відповідно, організаційні

структури. Тут усе зрозуміло: хімізація та генна модифікація забезпечує високу рентабельність виробництва й великі прибутки. І з такими економічними інтересами дуже важко боротися.

Четверте. Бізнесові економічні інтереси мають дуже гуманне соціальне прикриття – боротьба з голодом та бідністю, стабілізація інфляції. За офіційними даними, у світі недоїдає (голодує) до 1 млрд осіб. Майже чверть населення належить до категорії бідних.

Зазначені проблеми актуальні для України, яка є загальновизнаною країною з великим аграрним потенціалом світового значення. Інколи здається, що сільськогосподарське виробництво в Україні традиційно природне, органічне, а отже – сприятливе для здоров'я людей. Однак це далеко не так. В Австралії й Аргентині частка посівів, зайнятих під органічним землеробством, у десятки разів перевищує цей показник в Україні. Це показує, що наша країна має величезні незадіяні можливості для розвитку природного землеробства. До того ж поряд з Україною найбільший споживач екологічно чистої продукції – Євросоюз, на який припадає половина її світового споживання.

Європейський ринок, хоч і споживає половину світового виробництва екологічно чистої продукції, залишається ненасиченим нею. Частка екологічно чистої продукції на ринку Євросоюзу не перевищує 2%, половина її імпортується. Тобто, можливості України тут величезні. І саме по екологічно чистій продукції наша країна має найбільше шансів «прорватися» на дорогий європейський ринок без будь-яких обмежень. Однак Україна тут має мізерні показники. Екологічно чиста продукція становить усього 0,1% внутрішнього ринку, а про експорт немає навіть більш-менш достовірних даних. Світовий і, особливо, європейський ринок нині потребують екологічно чисту продукцію. Тому пріоритетне значення має не кількість продукції за будь-яку ціну, а висока її якість за раціональних витрат. Це шанс для України.

Серйозною проблемою є те, що на державному рівні домінує вузькогалузеве сприйняття сільського господарства як виробника продовольства. При цьому, на жаль, відсутнє усвідомлення того, що сільське господар-

ство – це цілісна соціоекономічна система, яка включає: виробництво безпечного продовольства; рекреаційну діяльність; збереження природи і розвиток ландшафтів; охорону традиційної української самобутності й сільського етносу. Лише сприйняття сільського господарства в такому широкому контексті може забезпечити Україні належне місце у світовій агропродовольчій системі.

Після того, як у сільське господарство прийшов великий бізнес і почали зростати обсяги виробництва, серед урядовців стали оголошуватися прогностні заяви, що аграрний сектор може та повинен стати локомотивом зростання економіки країни. Поспішно називалися різні прогнози про вихід галузі найближчими роками на рівень виробництва 80 і навіть 100 млн т зерна. Проте реалізація подібних проєктів може мати згубні наслідки як для села, так і для економіки галузі. З теорії економічних криз добре відомо, що в потенціалі великого зростання часто зароджуються причини майбутнього спаду. **Тож із приводу подібної аграрної «маніловщини» доречно висловити кілька застережень.**

Перше. Якщо Україна реалізує свій аграрний потенціал, виробляючи 100 млн т зернових за рік, то їй доведеться експортувати 60-70 млн т. Адже для внутрішнього ринку такі обсяги непотрібні. Однак такі обсяги експорту у 2-3 рази перевищують рекордні показники останніх років, що становить більше половини приросту світового експорту у 2004-2012 роках.

Друге. Ціни на зерно мають значну кон'юнктуру. Це проявилось у 2009-2013 роки, коли великий урожай зернових у світі та зростання експорту зерна на тлі уповільнення азійських економік призвели до падіння цін на пшеницю й кукурудзу на 20-25%. Отже, при збільшенні обсягу виробництва та експорту зерна доходи не обов'язково зростатимуть.

Третє. За рахунок значного збільшення виробництва й експорту зерна в Україні світовий експорт зерна зріс би на 15-20% і конкуренція на світовому ринку суттєво загострилася б. У такому разі «локомотив» української економіки може перетворитися на «валізу без ручки», а урядові гасла на кшталт:

«Нагодуємо весь світ!» змінилися б на крики відчаю. Тому не варто перебільшувати значення нових рекордів українського сільського господарства.

Четверте. У випадку реалізації зазначених прогнозів із виробництва зерна на рівні 100 млн т, аграрний сектор України спіткала б доля нашої металургії. Адже нині доводиться щорічно шукати зовнішні ринки збуту для 70-80% виробленої української металопродукції. І урядовці, й менеджери від металургії добре знають, як це не просто в умовах високої конкуренції на світовому ринку металу. І ця проблема залишається гострою всі роки незалежності. Український металургійний комплекс найбільше залежний від зовнішніх ринків. Це саме чекає українських аграріїв, якщо вони захочуть різко наростити обсяги виробництва зерна більше як за 60 млн т без адекватного розвитку внутрішнього споживання (переробки), розширення інфраструктури та каналів зовнішнього збуту.

Деякі з цих застережень українські аграрії вже реально відчули у 2013-2014 роках. Вони побачили всю жорсткість конкуренції на світовому ринку, а експортні надходження від продажу зернових виявилися досить скромними проти очікуваних. Водночас це відповідь на заяви, які лунають ще з радянських часів від різних аграрних очільників, що провідною галуззю держави має бути аграрний сектор. Якщо хтось дійсно хоче

добра аграрному сектору і селянам, то не треба ставити цю галузь на першу позицію. Бо це буде схоже на те, коли віз поставити попереду коня. Хай швидше розвиваються інші сектори економіки, насамперед промисловості, та створюють міцні фінансові передумови для стабільного розвитку аграрного сектору, його підтримки і, головне, – підтримки розвитку сільської місцевості. Саме так робиться в Європейському Союзі, де в жодній країні аграрний сектор не є «локомотивом», зате створено пристойне життя фермерам та усім сільським жителям.

Тут доречно згадати про відомого норвезького економіста Еріка Рейнарта, який висловив думку, що жодна держава ще ніколи не ставала заможною завдяки сільському господарству. Навпаки, його розвиток завжди консервував відсталість. Виробники сільськогосподарської продукції, як й інших сировинних матеріалів, залежні від попиту тих, хто має сильну переробну промисловість, і від темпів їхнього зростання. Якщо останні потерпають від кризи, стагнації чи просто вповільнення, то перші стають заручниками низьких цін, доходів та темпів розвитку.

Схоже на те, що, вибравши агросектор «локомотивом» зростання економіки, влада не бачить у ньому нічого, крім засобу для розв'язання поточних проблем, наприклад, у платіжному балансі, а наближені до неї олігархи – можливість швидкого збагачення.

Список використаних джерел

1. Амбросов В.Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств / В.Я. Амбросов // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С.72-79.
2. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С.3-15.
3. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С.3-9.
4. Глущенко О. Агрохолдинг «Авангард» метит в монополісти» [Електронний ресурс] /О. Глущенко. – Режим доступу: http://kh.ric.ua/vse novosti/biznes i ekonomica/agroholding_metit_v_monopolisty.
5. Гошовський І. Курс на землю / І. Гошовський // Інвест-газета ТОП – 100 Рейтинг лучших компаний Украины. – 2011. – №3. – С. 18 -20.
6. Данкевич А.Є. Організаційно-економічні засади розвитку агрохолдингів / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2012. – №1. – С.69 - 74.
7. Заяць В.М. Розвиток ринку сільськогосподарських земель: монографія / В.М. Заяць. – К.: ННЦ УАЕ, 2011. – 390 с.
8. Зось-Кіор М.В. Теоретичні аспекти удосконалення земельних відносин у сучасних умовах господарювання / М.В. Зось-Кіор // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С.88-93.
9. Кравчук І.І. Система управління агрохолдингами // Формування ринкової економіки: зб. наук.праць. – Спец. вип.: у 2 ч. Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан і перспективи та вплив на розвиток сільських територій / І.І. Кравчук. – К.: КНЕУ, 2011. – Ч.ІІ. – С. 128 – 135.
10. Мазур Г.Ф. Удосконалення механізму державного регулювання та стимулювання розвитку агропромислового виробництва / Г.Ф. Мазур // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С.21-25.

11. Мазур Г.Ф. Природно-ресурсний потенціал розвитку агропромислового виробництва України / Г.Ф. Мазур // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С.80-86.
12. Пасхавер Б.Й. Концентрація та ефективність сільського господарства / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С.16-23.
13. Струков В. Украина в сельском хозяйстве как Бразилия 20 лет назад / В. Струков // Инвест-газета ТОП – 100 Рейтинг лучших компаний Украины. – 2011. – № 3. – С.35 - 36.
14. Сус Т.Й. Фінансова підтримка екологічного сільгоспвиробництва в країнах Європейського Союзу/ Т.Й. Сус // Економіка АПК. – 2013. – № 10. – С.59-63.
15. Хвесик М.А. Сталий розвиток територій як основа стратегії розвитку аграрного сектору / М.А. Хвесик, Ю.М. Хвесик // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С.66-76.
16. Хлівна І.В. Природно-ресурсний потенціал сільських територій: проблеми збереження довкілля / І.В. Хлівна // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С.59-64.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.

*

УДК 338.439.02

М.П. СИЧЕВСЬКИЙ, доктор економічних наук,

професор, член-кореспондент НААН, директор

А.Е. ЮЗЕФОВИЧ, доктор економічних наук,

професор, член-кореспондент НААН,

головний науковий співробітник

Інститут продовольчих ресурсів НААН

Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України, яка була прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, на Кабінет Міністрів України покладалась обов'язки щодо забезпечення національної безпеки [6, с.37].

Необхідною умовою успішного розв'язання цього завдання є розвиток сільського господарства і харчової промисловості, які виробляють продовольчі ресурси та гарантують продовольчу безпеку суспільства.

Світові тенденції показують, що розширення використання сировинних і продовольчих ресурсів потрібно не тільки для забезпечення продовольчої безпеки, але й для ак-

---

© М.П. Сичевський, А.Е. Юзефович, 2014